
УДК 338(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-88-3>

Глушко А. Д.
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Дослідження присвячене питанню математичного моделювання процесу оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики. На основі аналізу наукових підходів до трактування категорії «ефективність» запропоновано авторське визначення поняття ефективності державної регуляторної політики та обґрунтовано необхідність комплексного і збалансованого підходу до оцінювання її рівня. З урахуванням положень чинного законодавства дієвість, економічну доцільність та якість визначено основними критеріями ефективності реалізації державної регуляторної політики. Представлено алгоритм визначення ефективності реалізації державної регуляторної політики, який базується на забезпеченні збалансування інтересів зацікавлених сторін: держави, суб'єктів господарювання і громадян. Обґрунтовано математичну модель оцінювання рівня ефективності реалізації державної регуляторної політики в Україні на базі інтегрального методу аналізу.

Ключові слова: державна регуляторна політика, ефективність, оцінювання, математичне моделювання, інтегральний метод аналізу.

Постановка проблеми. У сучасних умовах державна регуляторна політика є тим механізмом, який здатний забезпечити розвиток економіки країни на якісно новому рівні і, відповідно, підвищити її конкурентоспроможність на світовому рівні. Посилення відкритості національної економіки до впливу зовнішніх викликів та загроз як наслідок глобалізаційних процесів зумовлює необхід-

ність поліпшення регуляторного середовища в Україні з метою досягнення збалансованого економічного зростання. Зарубіжний досвід засвідчує, що ефективна державна регуляторна політика сприяє сталому зростанню економіки і підвищенню добробуту громадян.

Активізація регуляторних процесів в Україні зумовлена об'єктивною необхідністю впровадження регуляторних заходів, спрямованих

на підтримку економічної активності населення, забезпечення функціонування малого та середнього бізнесу в умовах пандемії. Із метою визначення якості впроваджених регулювань актуальним є проведення моніторингу рівня їх ефективності. Необхідність проведення оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики зумовлює потребу моделювання цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики ефективності здійснюється на різних рівнях управління економікою. Питання сутності та змісту поняття «ефективність» розкривалися у працях К. Маркса, С. Мочерного, В. Андрійчука та ін. Дослідженню ефективності реалізації державної регуляторної політики присвячено праці зарубіжних (В. Кіп Віскузі, Дж.М. Вернон, Дж.Е. Гарінгтон та ін.) та вітчизняних (О. Юлдашев, М. Погребняк, О. Литвинов, О. Кужель, М. Вдовенко, С. Кулик та ін.) учених. Разом із тим аналіз зарубіжних та вітчизняних наукових здобутків показує, що складність таких досліджень пов'язана з відсутністю чітко визначених показників та критеріїв оцінювання ефективності державної регуляторної політики, а саме усталеної методики. А отже, серед науковців відсутня єдність щодо можливості виміру рівня ефективності державної регуляторної політики, визначення її впливу на соціально-економічний розвиток країни. Саме тому виникає необхідність у моделюванні процесу оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є проведення моделювання процесу оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики із застосуванням інтегрального методу аналізу. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання таких завдань:

- дослідити підходи до трактування поняття «ефективність»;
- обґрунтувати порядок оцінювання ефективності державної регуляторної політики;
- провести математичне моделювання процесу оцінювання ефективності державної регуляторної політики із застосуванням інтегрального методу аналізу.

Виклад основного матеріалу. Ефективність є складною економічною категорією, що відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами. Зміст категорії ефективності складний та багатогранний: не існує єдиного визначення цього поняття [1].

Поняття «ефективність» часто ідентифікують із категорією «результативність». Це пов'язано з тим, що «ефективність» від латинського *effectus* означає результат, результативність, дієвість. Водночас ці терміни не є тотожними. Виходячи із цього, виникає завдання більш точного економічного ідентифікування категорії «ефективність».

К. Марксом [2] запропоноване класичне визначення ефективності, відповідно до якого мінімальне авансування капіталу повинно призводити до максимальної додаткової вартості. У сучасних умовах дане визначення не відображає всієї сутності та змісту поняття «ефективність». Як і інші найбільш загальні категорії економічної науки, поняття ефективності безперервно розвивається, а її зміст поступово змінюється та ускладнюється.

В Економічній енциклопедії за редакцією С. Мочерного подається таке визначення цієї категорії: «Ефективність – здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат» [3, с. 508]. Своєю чергою, ефект – це досягнутий результат у різних формах вияву (матеріальний, грошовий, соціальний та ін.).

Багатьма вітчизняними економістами підтримується визначення ефективності, запропоноване В.Г. Андрійчуком. Він трактує категорію ефективності як результативність певної дії, процесу, що вимірюється співвідношенням між отриманим результатом і витратами (ресурсами), що його спричинили [4, с. 9].

У працях В. Кіп Віскузі, Дж.М. Вернона та Дж.Е. Гарінгтона, присвячених питанням економічної теорії регулювання, ефективність регуляторної політики вимірюється максимізацією чистих вигід, що можуть принести суспільству регуляторні заходи [5, с. 44].

Таким чином, ефективність державної регуляторної політики правомірно визначити як здатність забезпечити розвиток національної економіки та підвищення рівня добробуту громадян на основі збалансування інтересів суб'єктів господарювання, суспільства та держави.

Ефективність державної регуляторної політики залежить від економічної доцільності та ефективності регуляторних заходів. Регуляторні заходи пропонуємо розуміти як заходи, які впроваджуються регуляторними органами шляхом прийняття відповідних регуляторних актів та спрямовані на забезпечення соціально-економічного розвитку країни і регіонів, підвищення рівня добробуту громадян [6].

Ураховуючи положення чинної нормативно-правової бази у сфері реалізації державної регуляторної політики, правомірно відзначити таке. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» одним із принципів державної регуляторної політики визначає саме ефективність. При цьому ефективність регуляторної політики визначається як забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави [7].

Критеріями ефективності реалізації державної регуляторної політики правомірно визначити такі:

1. Дієвість – ступінь досягнення тактичних та стратегічних цілей.

2. Економічна доцільність – ступінь використання ресурсів у процесі досягнення поставлених цілей.

3. Якість – рівень відповідності законодавчо встановленим вимогам щодо порядку провадження.

Узагальнюючи підходи до трактування поняття «ефективність», можна стверджувати, що ефективність є складною категорією, яка формується під впливом сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників [8]. У зв'язку із цим процес оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики вимагає комплексного і збалансованого підходу.

Оскільки ефективність є багатовекторною та різноплановою категорією, її оцінка – це інструмент, за допомогою якого можливо

визначити, наскільки реалізація державної регуляторної політики відповідає рівню стратегічних цілей країни, рівню розвитку національної економіки.

Вивчення й узагальнення вітчизняних та зарубіжних методів і методик оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики дали змогу розробити методiku оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики, засновану на забезпеченні збалансування інтересів зацікавлених сторін: держави, суб'єктів господарювання і громадян. Процес оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики включає низку послідовних етапів (рис. 1) [9].

На першому етапі відбувається визначення стратегічних цілей державної регуляторної політики з урахуванням інтересів дер-

Рис. 1. Схема оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики

Джерело: авторська розробка

жави (забезпечення зростання національної економіки та її конкурентоспроможності на світовому ринку), суб'єктів господарювання (максимізація прибутку) та громадян (підвищення рівня життя та забезпечення виконання соціальних гарантій).

Другий етап передбачає визначення базових напрямів, за якими буде проведено оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики, та критеріїв їх досягнення. Оскільки ефективність державної регуляторної політики визначається ціловою спрямованістю дій регуляторних органів щодо забезпечення зростання валових показників на макрорівні та показників підприємств на мікрорівні, то пропонується здійснювати оцінку її ефективності на макрорівні та мікрорівні.

Другий етап алгоритму оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики передбачає також визначення критеріїв ефективності. У загальному розумінні критерії – це ознака, на основі якої проводиться оцінка якості економічних об'єктів та процесів, порівняння альтернатив, класифікація об'єктів і явищ [10, с. 154]. Таким чином, під критерієм ефективності реалізації слід розуміти ознаку чи сукупність ознак, на підставі яких визначаються сучасний рівень ефективності реалізації державної регуляторної політики та здатність до його підвищення. До таких критеріїв слід віднести, зокрема, зростання валового внутрішнього продукту на макрорівні та зростання обсягу виручки суб'єктів господарювання на мікрорівні.

У межах третього етапу проводиться розроблення та затвердження системи оціночних показників для кожного напрямку, а також визначаються причинно-наслідкові зв'язки показників, напрямів реалізації та критеріїв їх оцінки.

Підбір показників є досить важливим, оскільки від їх об'єктивності та всебічності залежатиме достовірність результатів оцінки ефективності реалізації державної регуляторної політики. Формування системи показників на макрорівні правомірно здійснювати на основі репрезентативної вибірки з показників розвитку виробничої, фінансової, інвестиційної, зовнішньоекономічної, науково-технологічної, енергетичної, та соціальної сфер, а на мікрорівні – з показників діяльності підприємницького сектору. При цьому доцільно застосовувати типовий спосіб відбору, що передбачає попередній розподіл генеральної сукупності на відносно однорідні розряди, з яких потім пропорційно здійснюють випадкову вибірку.

На четвертому етапі визначаються алгоритми розрахунку оціночних показників для кожного напрямку. Оскільки в комплексну методичку оцінки ефективності реалізації державної регуляторної політики входять як кількісні, так і якісні показники, то визначення кількісних показників проводиться

шляхом застосування відповідних формул на основі статистичних даних, а якісних – шляхом застосування бальних оцінок на основі методу експертного опитування [7].

Розрахунок ефективності базових напрямів та узагальнюючого показника ефективності реалізації державної регуляторної політики із застосуванням інтегрального методу аналізу проводиться в рамках п'ятого етапу. При цьому узагальнюючий показник ефективності відображає підсумкові результати синергетичної дії чинників, які характеризують різні напрями ефективності. Модель оцінки ефективності реалізації державної регуляторної політики на базі інтегрального методу аналізу представлено на рис. 2.

Доцільно відзначити, що оцінювання ефективності державної регуляторної політики згідно з представленою моделлю розпочинається з нормалізації вибраних показників із метою їх об'єднання у єдиній інтегральній оцінці. Нормалізовані значення показників мають бути безрозмірними та змінюватися від 0 до 1, причому найліпшому значенню початкового показника відповідає значення 1, а найгіршому – значення 0. Наступним кроком є визначення інтегральних індексів ефективності державної регуляторної політики на макро- й мікрорівні та загального інтегрального індексу.

Наступним етапом є порівняння реального стану критеріїв ефективності реалізації з їх запланованим станом, а також оцінка результатів порівняння. Якщо реальний рівень відповідає запланованому, то регуляторна діяльність органів влади спрямовується на підтримку чи підвищення. У протилежному випадку відбувається перехід до сьомого етапу, на якому здійснюється дослідження причин незадовільного стану ефективності реалізації державної регуляторної політики.

Заключний етап передбачає визначення системи заходів для підвищення рівня ефективності державної регуляторної політики за окресленими раніше напрямками.

Сьогодні система державної регуляторної політики в Україні у цілому відповідає Рекомендаціям з питань регуляторної політики та державного управління (С(2012)37) Організації економічного співробітництва та розвитку під час упровадження якісних регулювань. Водночас глобальний показник сприятливості умов ведення бізнесу в Україні як один із індикаторів ефективності провадження державної регуляторної політики у 2020 р. становив 70,2%. Це означає, що Україна на 29,8% нижче передової практики, встановленої з урахуванням результатів усіх 190 країн – учасниць рейтингу Doing Business 2020 [11].

Таким чином, оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики є базисом для підвищення її рівня. Максимальний ефект можливий лише за умови комплексного та системного підходу до впровадження

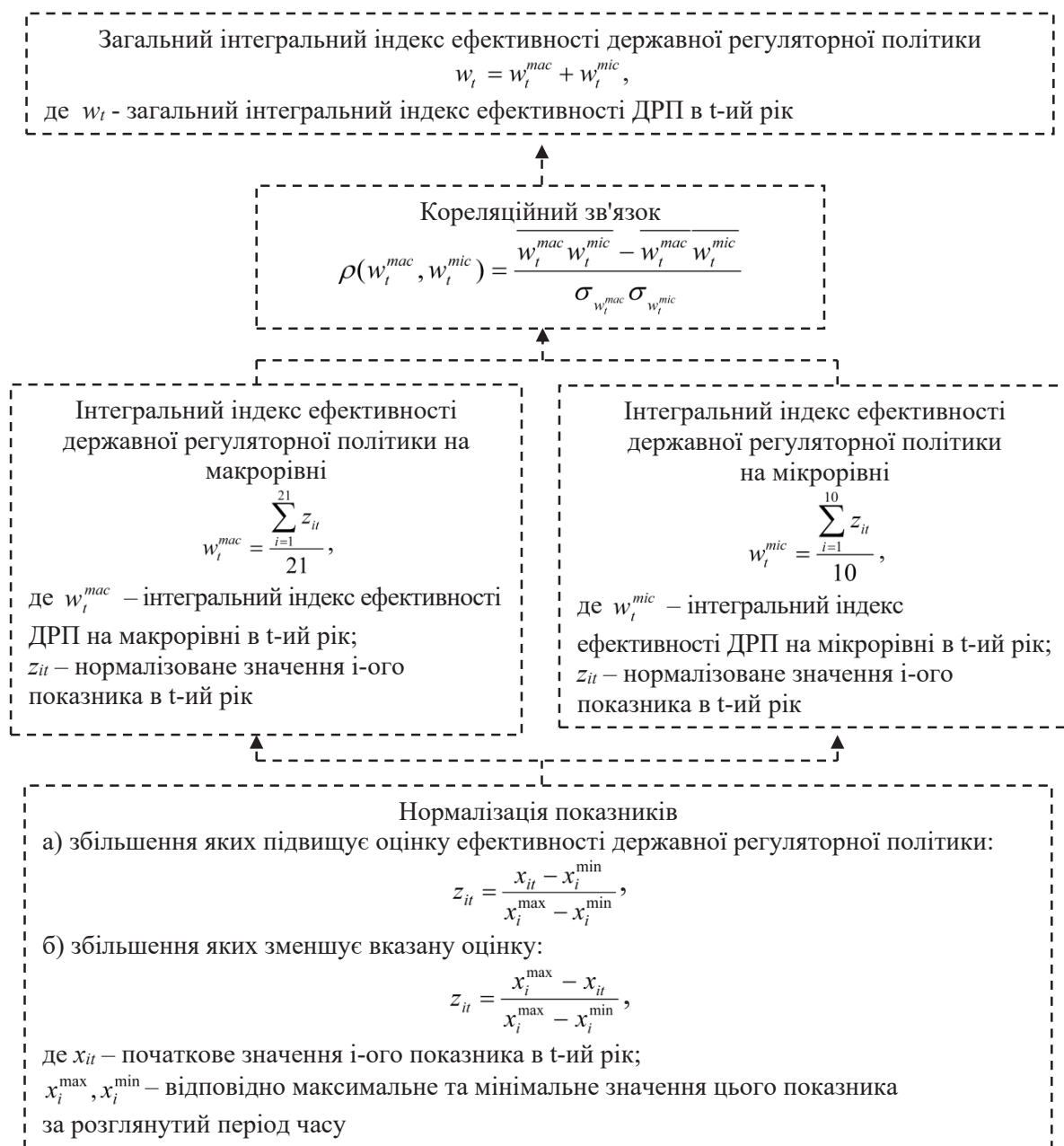

Рис. 2. Математична модель оцінювання ефективності державної регуляторної політики на базі інтегрального методу аналізу

Джерело: авторська розробка

регуляторних заходів та обов'язкового моніторингу їх результативності, який повинні здійснювати безпосередньо регуляторні органи. Особлива роль у забезпеченні ефективності реалізації державної регуляторної політики належить Державній регуляторній службі України та її територіальним представництвам.

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження дає змогу зробити такі висновки.

1. У світовій та вітчизняній практиці вироблено відносно сталий набір методів, що застосовується для оцінювання ефективності державної регуляторної політики. Проте відсутність усталеної методики обмежує можливість визначення впливу державної регу-

ляторної політики на соціально-економічний розвиток країни.

2. Запропонована модель процесу оцінювання надає регуляторним органам інструмент впливу на рівень ефективності реалізації державної регуляторної політики. Головними перевагами запропонованої моделі процесу оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики правомірно визначити такі:

1) базується на комплексному підході до оцінювання такого складного явища, як ефективність;

2) основними джерелами інформації виступають офіційні статистичні дані;

3) містить як кількісні, так і якісні показники;

4) не є усталеною і може змінювати напрями залежно від мети аналізу.

Запропонована модель дає змогу оцінити рівень ефективності державної регуляторної політики на макрорівні і мікрорівні та є бази-

сом для формування та реалізації державної регуляторної політики у перспективі, що, своєю чергою, дасть змогу забезпечити економічний розвиток та соціальну стабільність в Україні.

Список використаних джерел:

1. Габор С.С., Габор В.С. Ефективність як економічна категорія. *Інноваційна економіка*. 2012. № 7(33). С. 14–17.
2. Маркс К., Энгельс Ф. Капитал ; 2-е изд. Москва : Госполитиздат, 1961. Т. 26. Ч. 2. 703 с.
3. Мочерний С.В., Устенко О.А. Основы экономической теории : навчальний посібник. Київ : Академія, 2006. 504 с.
4. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз. Київ : КНЕУ, 2005. 292 с.
5. Економічна теорія регулювання та антимонопольна політика / В. Кіп Віскузі, Джон М. Вернон, Джозеф Е. Гарингтон (мол.) ; наук. ред. пер. з англ. та авт. передм. О. Кілієвич. Київ : Основи, 2004. 1047 с.
6. Glushko A.D. Directions of Efficiency of State Regulatory Policy in Ukraine. *World Applied Sciences Journal*. Pakistan: International Digital Organization for Scientific Information, 2013. № 27(4). P. 448–453.
7. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 9. Ст. 79.
8. Glushko A., Marchyshynets O. Institutional provision of the state regulatory policy in Ukraine. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. ASERS Publishing House. 2018. Volume 9. Issue 3. P. 941–948.
9. Ховрак І.В., Семко Т.В. Ефективність функціонування корпоративного сектору національної економіки : монографія. Кременчук : Кременчуцька міська друкарня, 2013. 276 с.
10. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / за ред. С.В. Мочерного. Київ : Академія, 2000. Т. 2. 848 с.
11. Аналітичний огляд «Місце України у рейтингу Світового банку Doing Business». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9cd60d26-fa44-481c-bb2a-1b28c713081f&title=AnalitichniiOgliadmistseUkrainiUReitinguSvitovogoBankudoingBusiness&isSpecial=true> (дата звернення: 01.07.2021).

References:

1. Habor S.S., Habor V.S. (2012) Efektyvnist yak ekonomichna katehoriia [Efficiency as an economic category]. *Vseukrainskyi naukovo-vyrobnychiy zhurnal «Innovatsiina ekonomika»*, no. 7 (33), pp. 14–17.
2. Marks K., Enhels F. (1961) *Kapital* [Capital]. Moscow: Hospolytyzdat. (in Russian)
3. Mochernyi S.V., Ustenko O.A. (2006) *Osnovy ekonomichnoi teorii* [Fundamentals of economic theory]. Kyiv: VTs «Akademiia». (in Ukrainian)
4. Andriichuk V.H. (2005) *Efektyvnist diialnosti ahrarnykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, analiz* [The efficiency of agricultural enterprises: theory, methodology, analysis]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
5. V. Kip Viskuzi, Dzhon M. Vernon, Dzhozef E. Haryngton (2004) *Ekonomichna teoriia rehulivannia ta anty-monopolna polityka* [Economic theory of regulation and antitrust policy]. Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy». (in Ukrainian)
6. Glushko A.D. (2013) Directions of Efficiency of State Regulatory Policy in Ukraine. *World Applied Sciences Journal*. Pakistan: International Digital Organization for Scientific Information, 27 (4). P. 448–453.
7. *Pro zasady derzhavnoi rehuliatornoi polityky u sferi hospodarskoi diialnosti*: Zakon Ukrainy vid 11.09.2003 r. № 1160-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2004. № 9. St. 79. (in Ukrainian)
8. Glushko A., Marchyshynets O. (2018) Institutional provision of the state regulatory policy in Ukraine. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. ASERS Publishing House. Volume 9, Issue 3. P. 941–948.
9. Khovrak I.V., Semko T.V. (2013) *Efektyvnist funktsionuvannia korporativnoho sektoru natsionalnoi ekonomiky* [The efficiency of the corporate sector of the national economy]. Kremenchuk: TOV «Kremenchutska miska drukarnia». (in Ukrainian)
10. Mochernoho S.V. (ed.) (2000) *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia». (in Ukrainian)
11. Analitichnyi ohliad «Mistse Ukrainy u reitynhu Svitovoho banku «Doing Business». Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9cd60d26-fa44-481c-bb2a-1b28c713081f&title=AnalitichniiOgliadmistseUkrainiUReitinguSvitovogoBankudoingBusiness&isSpecial=true> (accessed 01 July 2021).

Глушко А. Д.

Национальный университет

«Полтавская политехника имени Юрия Кондратюка»

МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ РЕГУЛЯТОРНОЙ ПОЛИТИКИ В УКРАИНЕ

Резюме

Исследование посвящено вопросу математического моделирования процесса оценки эффективности реализации государственной регуляторной политики. На основе анализа научных подходов к трактовке категории «эффективность» предложено авторское определение понятия эффективности государственной регуляторной политики и обоснована необходимость комплексного и сбалансированного подхода к оценке ее уровня. С учетом положений действующего законодательства действенность, экономическая целесообразность и качество определены

основными критериями эффективности реализации государственной регуляторной политики. Представлен алгоритм определения эффективности реализации государственной регуляторной политики, основанный на обеспечении сбалансированности интересов заинтересованных сторон: государства, субъектов хозяйствования и граждан. Обоснована математическая модель оценки уровня эффективности реализации государственной регуляторной политики в Украине на базе интегрального метода анализа.

Ключевые слова: государственная регуляторная политика, эффективность, оценка, математическое моделирование, интегральный метод анализа.

Hlushko Alina

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

SIMULATION OF THE PROCESS OF EVALUATION OF EFFICIENCY OF IMPLEMENTATION OF STATE REGULATORY POLICY IN UKRAINE

Summary

The research is devoted to the issue of mathematical modeling of the process of evaluating the effectiveness of the implementation of state regulatory policy. Based on the analysis of scientific approaches to the interpretation of the category "efficiency", it is proposed to author's define the concept of effectiveness of state regulatory policy as the ability to ensure the development of the national economy and improve the welfare of citizens by balancing the interests of business, society and the state. Taking into account the provisions of current legislation, efficiency, economic feasibility and quality are determined by the main criteria for the effectiveness of the implementation of state regulatory policy. In the world and domestic practice, a relatively stable set of methods has been developed, which is used to assess the effectiveness of state regulatory policy. However, the lack of a well-established methodology limits the ability to determine the impact of state regulatory policy on the socio-economic development of the country. The necessity of a comprehensive and balanced approach to assessing its level is substantiated. An algorithm for determining the effectiveness of the implementation of state regulatory policy is presented, which includes a number of successive interrelated stages and is based on ensuring the balance of interests of stakeholders: the state, business entities and citizens. The mathematical model of estimating the level of efficiency of realization of the state regulatory policy in Ukraine on the basis of the integrated method of the analysis is substantiated. The proposed model of the evaluation process provides regulatory authorities with a tool to influence the level of effectiveness of the implementation of state regulatory policy. The main advantages of the proposed model of the process of evaluating the effectiveness of the implementation of state regulatory policy can legitimately determine the following: based on a comprehensive approach to evaluating such a complex phenomenon as efficiency; the main sources of information are official statistics; contains both quantitative and qualitative indicators; is not established and can change directions depending on the purpose of the analysis. It allows assessing the level of effectiveness of state regulatory policy at the macro and micro levels and is the basis for the formation and implementation of state regulatory policy in the future, which in turn will ensure economic development and social stability in Ukraine.

Keywords: state regulatory policy, efficiency, evaluation, mathematical modeling, integrated method of analysis.